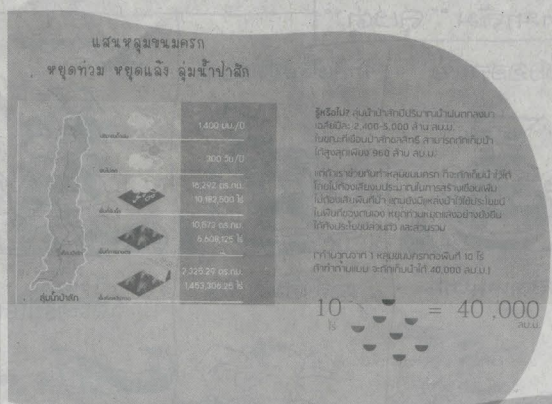
แก้ปัญหาน้ำท่วม-น้ำแล้งด้วย 'หลุมขนมครก'

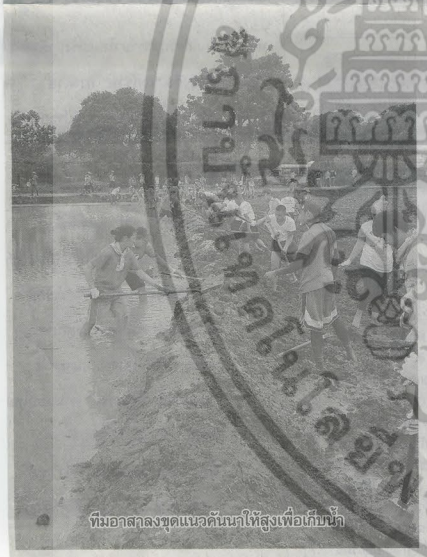

ถ้ามีคนเสียสละลงมือทำ "หลุมขนมครก" เพียงแสนราย จากพื้นที่ทำกิน 10 ไร่ จะใช้ที่ดินเพียงไม่ถึง 10% ของพื้นที่ลุ่มน้ำป่าสักทั้งหมด แต่สามารถ หยุดท่วม หยุดแล้ง เป็นตัวอย่างของการแก้ไขปัญหาวิกฤตของชาติได้จริง

ขณะที่ "ลุ่มน้ำป่าสัก" หนึ่งในพื้นที่ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจาก วิกฤติ "ภัยแล้ง" แต่พื้นที่ "หลุมขนมครก" ของเครือข่ายคนมีใจในลุ่มน้ำฯ ที่เข้าร่วมโครงการ "พลังคนสร้างสรรค์โลก รวมพลังตามรอยพ่อของแผ่นดิน" ตั้งแต่ปี 2556 ที่สร้างต้นแบบหลุมขนมครกแล้ว จำนวน 27 หลุม ในลุ่มน้ำป่าสัก ได้แก่ จังหวัดสพบุรี สระบุรี และเพชรบูรณ์ ยังคงความอุดมสมบูรณ์ มี "น้ำ" พอใช้และพอเพียงแก่การเพาะปลูก นับเป็นผลสำเร็จที่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน ในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนด้านการบริหารจัดการและอนุรักษ์ลุ่มน้ำป่าสัก โดยความร่วมมือของบริษัท เชฟรอน ประเทศไทยสำรวจและผลิต จำกัด สถาบันเศรษฐกิจพอเพียง มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ รายการ "เจาะใจ" และพันธมิตรหลายภาคส่วน ที่ร่วมกันน้อมนำแนวทางศาสตร์พระราชาและภูมิปัญญาท้องถิ่น สู่การปฏิบัติแก้ปัญหาหยุดแล้ง หยุดท่วม

ไพโรจน์ กรียานันท์ ประธานกรรมการบริหาร บริษัท เชฟรอนประเทศไทย สำรวจและผลิต จำกัด กล่าวว่า จากวิกฤติภัยแล้งที่ผ่านๆ มาน้ำจะเป็นส่วนหนึ่งให้คนเราหันมามองปัญหาเหล่านี้มากขึ้น เชฟรอนก็เป็นอีกบริษัทหนึ่งที่มุ่งมั่นและกำลังทำต่อเนื่องมาอย่างต่อเนื่อง เพราะโมเดล "หลุมขนมครก" สามารถเกิดขึ้นได้จริงแล้ว ซึ่งเครือข่ายคนมีใจฯ ที่เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ปี 2556 ได้เริ่มทำตามโครงการและ ณ วันนี้ พื้นที่ที่ทำเป็นหลุมขนมครก มีความอุดมสมบูรณ์ มีน้ำพอใช้ และมีพอสำหรับแบ่งปัน ซึ่งถือว่าเป็นผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมของโมเดลนี้

การขุดคลองเก็บน้ำรอบนาข้าวตามโมเดลหลุมขนมครก

ทีมอาสาลงขุดแนวคันนาให้สูงเพื่อเก็บน้ำ

"..... แต่มาปีนี้มีคนสนใจที่จะทำและกำลังทำอยู่กึง 800 หลุม และถ้าได้ทั้งหมด 100,000 หลุมตามเป้า เราจะมีพื้นที่กักเก็บน้ำเท่ากับเขื่อนป่าสักกึง 4 เขื่อน โดยที่เราไม่ต้องทำลายป่าเลย"

ไพโรจน์กล่าวต่อว่า ในขั้นต่อไปเราคงต้องสร้างความรู้ให้กับประชาชน จะเห็นได้ว่าปัญหาหนึ่งที่เจอคือ ชาวบ้านไม่เข้าใจกระบวนการสร้างหลุมขนมครก เพราะยังคงคำนึงถึงผลผลิตต่อไร่กันอยู่ แต่การทำหลุมขนมครกนั้น ต้องแบ่งพื้นที่มาเป็นแหล่งเก็บน้ำ ปลูกป่า เป็นต้น ทำให้ผลผลิตต่อไร่ลดลง จึงเป็นผลแค่ระยะสั้น แต่ข้อดีคือ สามารถสร้างความอุดมสมบูรณ์ สามารถพึ่งพาตนเองในระยะยาว ไม่ต้องพึ่งน้ำจากคลองชลประทาน ถ้าเกิดน้ำท่วมก็สามารถกลายเป็นที่พักน้ำได้ ซึ่งจะเป็นผลระยะยาวที่ดีกว่า

อาจารย์พิเชษฐกำลังให้ความรู้ผู้เข้าร่วมโครงการ

ดร.วิวัฒน์ ศัลย์กำธร หรือ "อาจารย์ยักษ์" ประธานสถาบันเศรษฐกิจพอเพียงและมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ กล่าวว่า สำหรับการทำหลุมขนมครกไม่ยาก ไม่ว่าใครมีที่ตรงไหนก็สามารถทำได้ ถ้าพูดง่ายๆ หลุมขนมครกก็คือการเจาะใบก๊กน้ำทรงรูปแบบของแต่ละครัวเรือน ทั้งน้ำบนดินและน้ำใต้ดิน เพื่อให้มีน้ำไว้ใช้พอเพียงสำหรับอุปโภคบริโภคในครัวเรือน และทำการเกษตรทุกฤดู โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเปรียบลุ่มน้ำป่าสักทั้งลุ่มน้ำคือถาดขนมครก หากทุกครัวเรือนปรับพื้นที่ทำกินของตนเองให้กักเก็บน้ำไว้ ก็เปรียบเสมือนเป็นหนึ่งหลุมของถาดขนมครก

อาจารย์ยักษ์กล่าวต่อว่า หลักการของหลุมขนมครกถึงง่ายๆ คือ การออกแบบพื้นที่นั้นต้องออกแบบให้สอดรับกับระบบธรรมชาติ มีหนองที่กักเก็บน้ำไว้ใช้ มีนาไว้สำหรับทำการเกษตร และพริกสำหรับน้ำก็คือ ต้องขุดคันนาให้สูงอย่างน้อยๆ 1 เมตร เพื่อเก็บน้ำให้มากขึ้น มีโคกที่นำดินจากการขุดปอมาปลูกต้นไม้ เก็บน้ำไว้เหมือนเวลานี้ได้ถึง 50% ของปริมาณฝนที่ตก มีคลองไส้ไก่คดเคี้ยวไปตามพื้นที่เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับพื้นดิน และเป็นทางน้ำไปดูแลทั่วพื้นที่ โดยไม่ต้องวางท่อหรือปริงเกอร์เลย ระบบนี้จะเกิดเป็นการกักเก็บน้ำได้ 100% ของฝนที่ตกลงบนพื้นที่ของเรา

ผศ.พิเชษฐ์ โสวิทยสกุล คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กล่าวว่า ครั้งแรกที่ได้มาร่วมโครงการก็เป็นเพราะอาจารย์วิวัฒน์เป็นคนชวนมาทำ ถือว่าเป็นประสบการณ์ใหม่ๆ ที่ได้มีโอกาสใช้ความรู้ในการออกแบบและสถาปัตย์มาใช้ในการออกแบบโมเดลนี้ การแก้ปัญหาน้ำในที่นี้ก็คือ การสร้างระบบนิเวศย่อยๆ ขึ้นมาในพื้นที่ของตน สถาบันได้ให้ความสำคัญของการนำงานวิจัยลงสู่การแก้ไขปัญหาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งศาสตร์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้านภูมิสังคม สถาบันได้เข้าร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการสร้างหลุมขนมครกมาปีนี้เป็นปีที่ 3 แล้ว เริ่มจากนำความรู้ด้านการออกแบบเชิงภูมิสถาปัตย์เข้าไปประยุกต์ใช้ได้อย่างสมบูรณ์

ผศ.พิเชษฐกล่าวต่อว่า การทำงานใน 2 ปีที่แล้ว ปรากฏว่ามีคนสนใจส่งแปลนเข้ามาให้ออกแบบตามโมเดลจำนวนมาก ซึ่งก็ได้ใช้โมเดลตัวนี้กับหลักสถาปัตย์ออกแบบให้หรือแล้วก็ให้เขาไปทำ ในปีนี้จากปัญหาภัยแล้งที่เกิดขึ้น จึงต้องทำงานในเชิงรุกมากขึ้น โดยทีมงานได้ลงไปให้ความรู้ชาวบ้าน ออกแบบแล้วก็ช่วยกันทำ ช่วยกันขุดดิน งบประมาณที่ใช้นั้นสามารถเริ่มจาก 0 บาท ไปจนถึงหลายแสน

เก๋า จิรายุ นำทีมลงพื้นที่

"แต่ถ้าคุณไม่มีเงิน การทำพื้นที่ทำหลุมขนมครกอาจใช้วิธีช่วยๆ กัน เหมือนการลงแขกเกี่ยวข้าว ถ้าคุณมีเงินก็จ้างรถมาขุดตามกำลังของแต่ละคน โดยปีที่แล้วเราทำไปแล้ว 27 หลุม แต่มาปีนี้มีคนสนใจที่จะทำและกำลังทำอยู่กึง 800 หลุม และถ้าได้ทั้งหมด 100,000 หลุมตามเป้า เราจะมีพื้นที่กักเก็บน้ำเท่ากับเขื่อนป่าสักกึง 4 เขื่อน โดยที่เราไม่ต้องทำลายป่าเลย"

จิรายุ ละอองมณี นักแสดง ที่ร่วมมาเป็นพรีเซนเตอร์โครงการกล่าวว่า การได้มางานในครั้งนี้ถือว่าได้ประสบการณ์ที่ดีมาก มันเป็นความรู้สึกที่ไม่เคยทำมาก่อน เพราะมันมีประโยชน์จริงๆ ในฐานะเป็นคนเล็กๆ คนหนึ่ง ทำได้โดยการถ่ายทอดและประชาสัมพันธ์โครงการออกไป สำหรับโครงการนี้มันเป็นสิ่งที่เคยมีมาอยู่ก่อนแล้ว เราแค่หลงลืมมันไป มันไม่ยากเลยสำหรับเรา แค่เพียงเปิดใจให้มากกว่าเดิม ยอมรับ บางคนอาจจะมีแนวคิดฝังหัวที่ว่าจะทำได้เหรอ ทำแล้วจะรวยรึเปล่า เงิน มันไม่ใช่ทุกอย่างที่จะทำให้เรามีความสุข สิ่งเหล่านี้หรือเปล่าที่ทำให้เรามีความสุข เรามีข้าวกิน มีน้ำไว้ใช้ มันเป็นสิ่งที่มีค่ามากๆ และก็คุ้มค่ามากๆ ที่จะลองทำดู

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสาร